

Inspectie Overheidsinformatie en
Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Verslag over het toezicht 2023

Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

*Tussentijds verslag over
het toezicht in 2023
van de Inspectie
Overheidsinformatie
en Erfgoed.*

Overheidsinformatie

Archeologie

Monumenten

Rijkscollectie

Cultuurogoederen

2024

Over de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

*Een overheid die verantwoording kan afleggen. Erfgoed beschikbaar voor iedereen. Nu en in de toekomst.
Dat is onze missie.*

*Wij zien toe op de toegankelijkheid van overheidsinformatie en op de zorgvuldige omgang met erfgoed.
Wij kijken hoe de regels in de praktijk werken.*

Inhoud

Voorwoord	5
Verantwoording en leeswijzer	7
1 Toezicht op de Archiefwet	9
1.1 Overheidsinformatie	13
2 Toezicht op de Erfgoedwet	21
2.1 Archeologie	25
2.2 Monumenten	29
2.3 Rijkscollectie	33
2.4 Cultuurgooederen	37
3 De organisatie	41
3.1 Personeel	41
3.2 Budget	41
3.3 Monitor	42
3.4 Burgervragen	42
Bijlage publicaties	45

Foto: Bodemprofiel bij een archeologische opgraving in Haps.

Voorwoord

Voor u ligt het verslag over het toezicht 2023 van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed. Wij houden toezicht op uiteenlopende terreinen: het informatiebeheer door de rijksoverheid, het archeologiestelsel, het monumentenstelsel, de (rijks)collectie en beschermde cultuurgoederen. Dat zijn onderwerpen die ons allemaal raken en die steeds vaker in de belangstelling staan.

Goed informatiebeheer is van cruciaal belang voor de overheid. Informatie is immers de grondstof waar de overheid op draait. Zonder fatsoenlijk informatiebeheer kan de overheid niet goed functioneren, kan de overheid geen verantwoording afleggen en gaat belangrijke informatie verloren die we voor onszelf en ons nageslacht willen bewaren. Een zichtbaar voorbeeld daarvan is ons onderzoek naar de vernietiging van interlandelijke adoptiedossiers. Dit onderzoek voerden we uit naar aanleiding van vragen van geadopteerden. Dossiers bleken in strijd met de archiefregels te zijn vernietigd.

Erfgoed vertelt het verhaal van wie wij zijn, onze waarden, overtuigingen, kennis en tradities. Het is een spiegel van onze samenleving waarin de inwoners van Nederland zichzelf terugzien. Omdat het ons verhaal is, roept het ook emoties op. Dat is ook zichtbaar bij de teruggave van erfgoed aan andere landen, want ook dat is een taak van de Inspectie. Kort na mijn aantreden als directeur van de Inspectie, mocht ik een lijkwade uit Peru teruggeven aan de ambassadrice van Peru. Ik was onder de indruk van de emoties die dat opriep bij de aanwezigen. De Peruanen kregen op dat moment letterlijk een stoffelijk deel van hun geschiedenis terug.

Ons streven is om voor alle terreinen waar wij toezicht op houden, aan te kunnen geven hoe het op hoofdlijnen staat met de naleving van de geldende wettelijke voorschriften.

Waar gaat het goed, waar kan het beter? Zijn er bepaalde aspecten in het bijzonder die aandacht behoeven? Zijn er bepaalde thema's die eruit springen? Vragen die gemakkelijk gesteld zijn, maar veel lastiger te beantwoorden.

Ons totaalzicht op die uiteenlopende terreinen en bijbehorende organisaties loopt uiteen. Enerzijds houden we op bepaalde terreinen al lange tijd systematisch en met een vaste groep ervaren inspecteurs toezicht. Dat levert een steeds beter beeld op. Anderzijds, bijvoorbeeld bij het toezicht op het informatiebeheer door de rijksoverheid, zijn we onze positie aan het versterken en ons toezicht aan het intensiveren. Het gaat daar om veel en vaak grote organisaties met een complexe informatiehuishouding. Dat vraagt om een groei van onze toezichtscapaciteit en om de ontwikkeling van instrumenten waarmee we beter, slimmer en effectiever toezicht kunnen houden.

Deze ontwikkelfase vergt tijd, kennis en ervaring. Ondertussen is de winkel gewoon geopend en voeren we voortdurend inspecties uit.

Het afgelopen jaar was het een uitdaging om beide belangen tegelijkertijd te kunnen dienen, en dat zal de komende jaren ook nog zo blijven. We hebben veel onderzoek gedaan en bieden organisaties daarmee inzichten waarmee ze hun werkwijze kunnen verbeteren. We hebben meegedacht bij de voorbereiding van nieuwe wetgeving en geïnvesteerd in de samenwerking met onze stakeholders. En daarnaast zijn we dus bezig met het ontwikkelen van nieuwe instrumenten voor ons toezicht. Zo dragen we bij aan een overheid die verantwoording af kan leggen én aan het behoud van erfgoed voor iedereen. Nu en in de toekomst.

Alfred Roos,
directeur Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

Foto: Boek uit Rijkcollectie Bibliotheca Philosophica Hermetica in Amsterdam.

Verantwoording en leeswijzer

Verantwoording

Dit *Verslag over het toezicht 2023* biedt een overzicht van de afgeronde onderzoeken, uitgebrachte rapporten en lopende activiteiten van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed (hierna: Inspectie). Veel van de onderzoeken en activiteiten zijn te herleiden naar het Werkprogramma 2023-2024¹ van de Inspectie. Daarnaast bevat het verslag onderzoeken die niet in het werkprogramma terugkomen. Denk hierbij aan inspecties uitgevoerd naar aanleiding van actualiteiten, burgervragen of meldingen in het nieuws.

Dit verslag is een tussentijds jaarverslag, immers het werkprogramma loopt nog tot eind 2024. Dat betekent dat de Inspectie in enkele gevallen nog bezig is met bijvoorbeeld een verkenning of onderzoek en het resultaat daarvan volgend jaar gereed is.

Leeswijzer

Het toezicht op de Archiefwet en Erfgoedwet is onderverdeeld in de toezichtvelden overheidsinformatie, archeologie, monumenten, rijkscollectie en cultuurgooderen. Dit verslag geeft een overzicht van de activiteiten per toezichtveld.

In het eerste hoofdstuk gaat de Inspectie in op het toezicht op basis van de Archiefwet. In hoofdstuk 2 staat het toezicht op de Erfgoedwet, per toezichtsveld, centraal. Hoofdstuk 3 geeft informatie over de organisatie van de Inspectie.

In de bijlage staan, met een verwijzing naar de website van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed, alle publicaties.

¹ Werkprogramma 2023-2024 | Publicatie | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/de-inspectie-overheidsinformatie-en-erfgoed/publicaties/publicatie/2023/01/27/werkprogramma-2023-2024>

Foto: Archief ruimte in het kantoor van het Loodswezen in Hoek van Holland.

1 Toezicht op de Archiefwet

Inleiding

De Inspectie houdt toezicht op informatiebeheer van de centrale overheid. Dit doet zij op basis van de Archiefwet 1995. De belangrijkste verplichting uit de Archiefwet is het voorschrift dat de overheid haar informatie in goede, geordende en toegankelijke staat moet brengen en houden.

Informatie, of het nu gaat om besluiten of e-mails, moet eenvoudig te vinden en te raadplegen zijn. Voor burgers die willen weten op basis van welke informatie besluiten over hen zijn genomen. Voor particulieren, journalisten of organisaties die een informatieverzoek doen. Maar ook voor overheidsambtenaren die intern verantwoording moeten afleggen. Daarnaast vormen archieven een vitaal onderdeel van het cultureel erfgoed. Met haar toezicht wil de Inspectie bijdragen aan een overheid die verantwoording kan afleggen.

Onderzoeken naar de informatiehuishouding

In 2023 deed de Inspectie dit onder meer door het doen van onderzoek. Zo keek zij bijvoorbeeld naar de informatiehuishouding bij het ministerie van Sociale Zaken, het ministerie van Algemene Zaken en het Loodswezen. Ook leverde zij, op verzoek van het Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding (ACOI), een beeld op van de stand van zaken van de informatiehuishouding bij de Rijksoverheid.² Algehele conclusie van de Inspectie hierbij: er is nog werk aan de winkel als het gaat om de verbetering van de informatiehuishouding bij de overheid.³ In dit hoofdstuk licht de Inspectie toe waar zij verbetermogelijkheden ziet.

Samenwerken

Toezicht is echter meer dan alleen inspecteren. Niet altijd zichtbaar, maar niet minder belangrijk, is het werk aan de overlegtafels waar de Inspectie aanschuift vanuit haar expertise. Zo zette de Inspectie het afgelopen jaar onder meer in op samenwerking. Bijvoorbeeld door werkafspraken

te maken met CIO Rijk⁴ en het ACOI in het kader van informatie-uitwisseling.

Wet en regelgeving

De Inspectie is ook nauw betrokken bij het evalueren en herzien van wet- en regelgeving zodat het perspectief van het toezicht op de naleving wordt betrokken bij het ontwerpen van wetgeving. Zo kijkt zij bij de voorbereiding op de Archiefregeling en het Archiefbesluit naar de inhoud, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van de nieuwe wetgeving. Ook leverde de Inspectie commentaar op een concept van de Informatiewet van Regeringscommissaris Informatiehuishouding.

Om goed te kunnen inspecteren én organisaties handvatten te geven voor de inrichting van hun kwaliteitssystemen, ontwikkelde de Inspectie ook een set van indicatoren die zij in 2024 zal publiceren.

² Brief vragen ACOI Informatiehuishouding preadvies meerjarenplannen open overheid | Brief | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/brief/2023/09/18/brief-vragen-aco-i-informatiehuishouding-preadvies-meerjarenplannen-open-overheid>

³ Magazine Od-online | 27-2023 | <https://magazines.od-online.nl/od-27-2023/achtergrond-werk-aan-de-winkel>

⁴ Samenwerking CIO Rijk en Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | Publicatie | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/publicatie/2023/04/12/samenwerking-cio-rijk-en-inspectie>

Foto: Entree van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland in Den Haag.

Monitor

Iedere twee jaar stuurt de Inspectie alle organisaties die onder haar toezicht vallen de monitor toe. Een vragenlijst waarmee wordt nagegaan hoe organisaties, in dit geval de Archiefwet, toepassen. De monitor biedt de Inspectie een actueel beeld van de laatste ontwikkelingen, de mogelijke risico's op haar toezichtgebieden en aanknopingspunten voor verder onderzoek. Er is gewerkt aan de voorbereiding van de monitor(s) 2023-2024. Met deze keer bijzondere aandacht voor email-archivering. De Inspectie stuurde de monitor in het eerste kwartaal van 2024 uit naar instellingen van de centrale overheid.⁵

Versterken van het toezicht

Dit jaar is ook benut om de organisatie te versterken. Door het werven van meer personeel zullen de komende jaren meer inspecties worden uitgevoerd. Dat is nodig wil zij effectief toezicht houden op alle overheidsorganisaties die onder haar toezicht vallen. Extra personeel is alleen niet genoeg om effectief te zijn en te blijven. Daarom investeert de Inspectie ook in nieuwe vormen van toezichthouden. In 2023 heeft de Inspectie hiervoor het fundament gelegd. Zij heeft hard gewerkt aan een nieuwe werkwijze voor het inspecteren van overheidsorganisaties op het gebied van informatiehuishouding. Denk bijvoorbeeld aan het uitwerken van methodieken voor inspecties en het ontwikkelen van een wegingskader om resultaten makkelijker te kunnen vergelijken. De organisatiegerichte werkwijze moet de Inspectie een beter en actueler beeld geven van de staat van de informatiehuishouding bij overheidsorganisaties. In 2023

zijn de eerste pilots daarvoor uitgevoerd bij het Loodswezen en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.⁶ Ook 2024 wordt benut om deze werkwijze verder te verfijnen. Als eerste zijn de organisaties die deelnemen aan het programma "Open op Orde"⁷ aan de beurt. In dat kader is de Inspectie begin 2024 onderzoeken gestart bij Rijksdienst voor Ondernemend Nederland en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Uitdagingen en prioriteiten

Investeren in een nieuwe werkwijze is noodzakelijk, maar kost ook tijd. Daarnaast maken de tekorten op de arbeidsmarkt het lastig om nieuw personeel te werven en tijdig op te leiden. Hierdoor zullen niet alle doelstellingen uit het werkprogramma op het gebied van overheidsinformatie worden gerealiseerd. De komende tijd zoekt de Inspectie actief naar nieuwe collega's en blijft het toezicht op overheidsinformatie uiteraard een hoge prioriteit behouden.

⁵ Monitor Overheidsinformatie en Erfgoed | De Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/de-inspectie-overheidsinformatie-en-erfgoed/monitor-overheidsinformatie-en-erfgoed>

⁶ Rapport over de informatiehuishouding van het Loodswezen | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/rapport/2023/10/26/rapport-over-de-informatiehuishouding-van-het-loodswezen>

⁷ De Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed start met het onderzoek bij deelnemers programma 'Open op Orde' | Nieuwsbericht | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/actueel/nieuws/2024/01/17/start-onderzoek-programma-open-op-orde>

Foto: Binnenhof 19, Ministerie van Algemene Zaken.

1.1 Overheidsinformatie

1.1.1 Onderzoeken

Er zijn totaal 7 inspecties uitgevoerd waarvan drie bij organisaties met een Archiefwettelijke taak en een aantal naar aanleiding van een incident. Soms aangedragen door een burgervraag of een bericht in de media.

Daarnaast waren er vervolgingen om te bezien wat er met aanbevelingen uit eerdere rapporten is gedaan. Bij een aantal organisaties is het toezicht verlengd.

Toelichting op de onderzoeken

De informatiehuishouding van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW)

Een van de twee pilots op het gebied van organisatiegericht inspecteren betreft het onderzoek bij het ministerie van SZW. De Inspectie onderzocht bij het ministerie de staat van de informatiehuishouding en ging na in hoeverre deze verder verbeterd kan worden. Het ministerie werkt aan de verbetering van de informatiehuishouding, maar het informatiebeheer is nog niet volledig ingericht en wordt niet systematisch uitgevoerd, concludeerde de Inspectie in maart 2023. In het rapport zijn onder meer verbeterpunten met betrekking tot het werken volgens vastgelegde kaders. Kaders zijn belangrijk, want zij voorkomen dat medewerkers informatie niet opslaan of naar eigen inzicht dossiers vormen en beheren. Ook heeft het ministerie nog geen kwaliteitssysteem voor informatiebeheer, een belangrijke voorwaarde voor goed informatiebeheer. Een kwaliteitssysteem is een continu en systematisch proces van meten, verbeteren en vernieuwen van processen en producten en is een belangrijk sturingsinstrument. De Inspectie beval het ministerie daarom onder meer ook aan om een kwaliteitssysteem op te zetten en periodiek de Inspectie te informeren over de voortgang.⁸

De informatiehuishouding van het Loodswezen

Bij het Loodswezen, de tweede pilot van 2023, controleerde de Inspectie in hoeverre de organisatie randvoorwaarden voor informatiebeheer op orde heeft en hoe het in de praktijk gesteld is met het informatiebeheer. Hoewel de organisatie voldoet aan de belangrijkste eisen die de Archiefwet stelt aan informatiebeheer in de praktijk, zijn niet alle kaders en randvoorwaarden voor informatiebeheer ingevuld.⁹ Goed archiefbeheer

⁸ Rapport Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De stand van de informatiehuishouding in 2022 | Rapport | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/rapport/2023/02/21/ministerie-van-sociale-zaken-en-werkgelegenheid>

⁹ Rapport over de informatiehuishouding van het Loodswezen | Rapport | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/rapport/2023/10/26/rapport-over-de-informatiehuishouding-van-het-loodswezen>

vereist dat taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden duidelijk zijn toebedeeld en vastgelegd in beheersregels. Bij het Loodswezen ontbreken beheersregels waarin alle verantwoordelijkheden rond het informatiebeheer zijn vastgelegd. Het vernietigen en overbrengen van digitale informatie is niet goed geregeld. Vernietiging van informatie moet bewust gebeuren, op basis van bewaartermijnen, vastgelegd in een selectielijst. Informatie mag niet per ongeluk verdwijnen. En wat vernietigd is, moet ook echt weg zijn. Het Loodswezen kent, bij het aanmaken van documenten, niet automatische bewaartermijnen toe en heeft ook geen proces ingericht voor digitale vernietiging. De Inspectie geeft het Loodswezen in het rapport onder meer mee om processen in te richten voor (digitale) vernietiging en overbrenging. De voortgang zal periodiek gemonitord worden.

De archivering van chatberichten bij het ministerie van Algemene Zaken (AZ)

Een goed archief is belangrijk om te achterhalen hoe zaken zijn verlopen. Ook chatberichten kunnen daarbij van belang zijn. De Inspectie concludeerde in 2022, in het rapport *De archivering van chatberichten bij het ministerie van Algemene Zaken*¹⁰, dat het bij het ministerie van AZ minder berichten werden gearcheveerd dan zou moeten. De Inspectie gaf het ministerie toen onder andere het advies om meer te sturen op archivering en betere afspraken te maken voor het archiveren van chatberichten.

In 2023 ging de Inspectie de voortgang van haar aanbevelingen na met een vervolgininspectie. Zij concludeerde dat het ministerie van AZ belangrijke stappen heeft gezet om de informatiehuishouding te verbeteren, maar niet snel genoeg.¹¹ Een jaar na dato was meer voortgang verwacht bij de verbetering van de informatiehuishouding. Bijvoorbeeld als het gaat om de invoering van het nieuwe documentmanagementsysteem en de ontwikkeling van een kwaliteitssysteem. Daarnaast worden chatberichten van medewerkers, behalve die van de minister-president, nog steeds handmatig opgeslagen. Dit omdat het ministerie wil aansluiten bij rijksbeleid dat nog in ontwikkeling is. De Inspectie heeft het ministerie van AZ onder meer gevraagd om vóór 1 mei 2024 aan te geven hoe de chatberichten systematisch en in lijn met de Archiefwet worden gearcheveerd en houdt. Via een verlenging van haar toezicht houdt zij een vinger aan de pols.

De informatiehuishouding van Toeslagen

Ook bij de directie Toeslagen van de Belastingdienst deed de Inspectie in 2023 een vervolgininspectie. In het eerder verschenen rapport *De informatiehuishouding van Toeslagen*¹²

¹⁰ De archivering van chatberichten bij het ministerie van Algemene Zaken | Rapport | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/rapport/2022/10/03/rapport-ministerie-algemene-zaken>

¹¹ Opvolging aanbevelingen De archivering van chatberichten bij het Ministerie van Algemene Zaken naar aanleiding van het rapport | Brief | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/brief/2023/07/27/brief-opvolging-aanbevelingen-de-archivering-van-chatberichtenbij-het-ministerie-van-algemene-zaken>

¹² Versnipperde informatiehuishouding bij Toeslagen | Nieuwsbericht | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/actueel/nieuws/2021/04/22/rapport-toeslagen>

(2021), constateerde de Inspectie dat informatie versnipperd was door de hele organisatie, onvoldoende beheerd was en daardoor moeilijk vindbaar.

De verbetermaatregelen van de directie zijn periodiek onderwerp van gesprek tussen Toeslagen en de Inspectie. Begin 2023 verlengde de Inspectie haar toezicht met een jaar, omdat de inspanningen van het ministerie niet resulteerden in daadwerkelijke beheersmaatregelen en waarborgen.

Onderzoek naar Rijksbrede COVID-19 hotspot

Het Rijk wil relevante informatie rond het coronavirus zorgvuldig vastleggen. De selectielijsten bieden niet altijd de ruimte om alle relevante informatie over dit onderwerp blijvend te bewaren. Met een hotspot wordt bepaald welke (op termijn) te vernietigen informatie in aanmerking komt voor eeuwige bewaring.

Eerder bracht de Inspectie een rapport met aanbevelingen uit naar aanleiding van archivering van MH17-informatie¹³ om hotspots beter in te richten. Ter voorbereiding op een onderzoek van COVID-19 hotspot in 2024, gericht op de centrale ondersteuning en de methodiek, voerde de Inspectie in 2023 gesprekken met de programmadirectie Evaluatie en Verantwoording (DEV)¹⁴ en de Algemene Rijksarchivaris. In 2024 zullen er ook gesprekken plaatsvinden met organisaties over de uitvoering van de COVID-19 hotspot. Naar verwachting worden de resultaten van het onderzoek in de loop van 2024 opgeleverd.

Advies aan het Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding

Op verzoek van het Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding (ACOI) schetste de Inspectie een beeld¹⁵ van de stand van zaken van de informatiehuishouding bij de Rijksoverheid. Dit beeld is gebaseerd op onderzoeken van de afgelopen jaren en de tweejaarlijkse monitor van de Inspectie. In deze monitor geven organisaties zelf een inschatting over hoe het staat met hun informatiebeheer. Volgens de Inspectie zijn er verschillende grote uitdagingen bij het duurzaam toegankelijk maken en het toegankelijk houden van digitale overheidsinformatie. Zo weten veel organisaties niet welke informatie er is en waar deze zich bevindt. Een grote verscheidenheid aan systemen en opslagmedia is hier mede debet aan. Ook vormt het bewaren en vernietigen van informatie een uitdaging. Hoewel de grote meerderheid (90%) van de organisaties werkt met een selectielijst, is er in de praktijk vaak geen koppeling tussen informatie en bewaartermijn. Dat maakt het onmogelijk om automatisch in de gaten te houden wanneer informatie vernietigd moet worden. Als informatie niet op tijd wordt vernietigd kan dat risico's met zich meebrengen voor de veiligheid van informatie en de privacy.

¹³ De archivering van de MH17-informatie | Rapport | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/rapport/2020/12/07/de-archivering-van-de-mh17-informatie>

¹⁴ Onderdeel van het tijdelijke programmadirectoraat-generaal Samenleving en COVID-19 (DGSC-19).

¹⁵ Brief vragen ACOI Informatiehuishouding preadvies meerjarenplannen open overheid | Brief | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/brief/2023/09/18/brief-vragen-acoi-informatiehuishouding-preadvies-meerjarenplannen-open-overheid>

Foto: Opslag met archiefdozen.

Het ACOI constateert¹⁶ op basis van dit inspectiebeeld én de input van de Vereniging Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen dat de informatiehuishouding van de overheid nog niet op orde is. Informatiebeheer heeft lange tijd weinig aandacht gekregen en er is een gebrek aan leiderschap en visie voor deze complexe materie.

Ook in een rondetafelgesprek in de Tweede Kamer in mei 2023 (zie verderop in dit hoofdstuk) benadrukte de Inspectie nogmaals dat het informatiebeheer gebrekkig is.¹⁷

Vernietiging interlandelijke adoptiedossiers

De Inspectie onderzocht, naar aanleiding van burgervragen van geadopteerden, of de vernietiging van interlandelijke adoptiedossiers plaatsvond volgens de Archiefwet. Dat deed zij in het rapport *Vernietiging van adoptiedossiers. Centrale Autoriteit Internationale Kinderaangelegenheden, voorheen Directie Kinderbescherming*.¹⁸

De Directie Kinderbescherming voerde in het verleden een deel van de taken rond interlandelijke adoptie uit. Tegenwoordig is dat de Centrale Autoriteit Internationale Kinderaangelegenheden van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Geadopteerden kunnen bij de autoriteit inzage vragen in hun dossier. In haar onderzoek concludeert de Inspectie dat het ministerie in 1983 en 1999 reeksen dossiers heeft vernietigd. Het gaat hierbij om duizenden dossiers. De dossiers zijn vernietigd op basis van een bewaartermijn van 5 jaar. Deze bewaartermijn was echter niet vastgesteld volgens de destijds geldende bepalingen uit archiefwetgeving. Zo is er niet aantoonbaar rekening gehouden met een “recht- en bewijszoekende burger”, terwijl dit belang wel relevant is bij het bewaren van informatie over een adoptie.

Het belang van de burgers, die naar informatie over hun adoptie zoeken, moet meer aandacht krijgen.

In haar rapport doet de Inspectie aanbevelingen aan het ministerie van JenV en het Nationaal Archief. De aanbevelingen zijn gericht op een beter beheer van de bewaarde dossiers. Ook moet het belang van de burgers die naar informatie over hun adoptie zoeken, meer aandacht krijgen. Het komend jaar volgt de Inspectie de voortgang van de aanbevelingen.

¹⁶ Informatiehuishouding overheid nog niet op orde | acoi.nl | 18-09-2023 | <https://www.acoi.nl/actueel/nieuws/informatiehuishouding-overheid-nog-niet-op-orde>

¹⁷ Position paper Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed ten behoeve van rondetafelgesprek vaste Kamercommissie Binnenlandse Zaken 17 mei 2023 | Brief | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/toezichtvelden/overheidsinformatie/publicaties/brief/2023/05/17/position-paper-inspectie-overheidsinformatie-en-erfgoed-ten-behoeve-van-rondetafelgesprek-17-mei-2023>

¹⁸ Rapport en publiekssamenvatting Vernietiging van adoptiedossiers | Rapport | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/rapport/2023/07/27/vernietiging-van-adoptiedossiers-bij-het-ministerie-van-justitie-en-veiligheid>

Melding van vermissing of vroegtijdige vernietiging archieven bij het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)

De Archiefwet stelt ook eisen aan de vernietiging van informatie. Om te voorkomen dat documenten zomaar worden vernietigd, is het belangrijk dat er binnen een organisatie een vernietigingsprocedure is. En dat vernietiging zorgvuldig gebeurt. Het ministerie van VWS deed in 2023 bij de Inspectie een melding van vermissing of vroegtijdige vernietiging van het archief. Ten tijde van de melding was niet duidelijk of het archief vermist of vernietigd was. Voor een deel is dit archief met een cultuurhistorisch belang.

Uit onderzoek van de Inspectie bleek dat het archief was vernietigd en niet vermist. Het archief bleek eerder gedigitaliseerd te zijn. Terwijl hier, voor een deel van het archief, geen formele toestemming was. In een brief aan het ministerie van VWS gaf de Inspectie dan ook verschillende aanbevelingen mee, zoals het verbeteren van de vernietigingsprocedure, om te voorkomen dat dit in de toekomst weer gebeurt.¹⁹

Vermeende vermissing archiefbescheiden over de berging 'VOC schip de Rooswijk'

Er was ook sprake van een vermist archief in de zaak rondom informatie over de berging van het VOC-schip de Rooswijk. Een melder wendde zich tot de Inspectie nadat deze tevergeefs door middel van WOB-verzoeken toegang had gevraagd bij ministerie van Financiën en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) tot het archief over de berging van het VOC-schip. Het archief bleek vermist, maar is inmiddels teruggevonden.

In haar onderzoek constateerde de Inspectie dat het Rooswijk-archief ten onrechte in het eigen archief van BZK was terechtgekomen. De vermissing was het resultaat van onzorgvuldig uitleenbeleid. Ook bleek dat bij de overdracht van archieven tussen de twee ministeries niet de archiefwettelijke regels zijn gevolgd en uitgevoerd. De Inspectie gaf betrokkenpartijen onder meer als aanbeveling mee via procedures goed te borgen dat (uit) geleende dossiers teruggaan naar de eigenaar en publiceert dit in een brief in 2024.²⁰

De archivering van de missiearchieven bij het ministerie van Defensie

De kwaliteit van het archiefbeheer is van belang als het gaat om de verantwoording, de rechtsbescherming, de bedrijfsvoering en het cultureel erfgoed. Die mogen niet in het geding komen. Daarvan was wel sprake bij de kwaliteit van archivering van de missiearchieven bij het ministerie van Defensie.²¹ Vooral de manier waarop informatie op digitale dragers werd beheerd was onvoldoende, met name bij archiefstukken die zijn opgeslagen op harde schijven. Deze schijven hebben niet alleen een beperkte levensduur

¹⁹ Afhandeling melding vermist en of vernietigd archief ministerie van VWS brief Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | Brief | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/toezichtvelden/overheidsinformatie/publicaties/brief/2023/12/06/brief-afdoening-melding-van-vernietigd-archief-bij-het-ministerie-van-vws>

²⁰ Brief en rapport vermeende vermissing 'VOC-schip Rooswijk' | Brief | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/brief/2024/04/25/brief-en-rapport-rooswijk>

²¹ Brief aan ministerie van Defensie over de staat van de digitale missie-archieven | Brief | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/brief/2023/03/16/brief-aan-ministerie-van-defensie-over-de-staat-van-de-digitale-missie-archieven>

en kunnen defect raken, maar er waren ook hardwareproblemen bij het openen ervan. De kans is dan ook groot dat er archiefbescheiden verloren zijn gegaan of (deels) blijvend ontoegankelijk zijn. Reden voor een gesprek met Defensie waar afspraken zijn gemaakt voor een verbetertraject.

Momenteel voert de Inspectie ook een ander onderzoek uit bij het ministerie van Defensie. Het onderzoek betreft de archivering van voorvalonderzoeken door de Centrale Organisatie Integriteit Defensie (COID) en verschijnt in 2024.

1.1.2 Overige activiteiten en ontwikkelingen

Verkenning van de archivering bij het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO)

Deze verkenning is uitgevoerd om te onderzoeken of er vanuit de optiek van de naleving van de Archiefwet een onderzoek moest volgen naar het informatiebeheer bij het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). De implementatie van de Omgevingswet (en het Digitaal Stelsel Omgevingswet) is een complexe operatie met veel risico's, ook voor het informatiebeheer. Dit risico geldt met name voor gemeenten en die vallen niet onder het archieftoezicht van de Inspectie. Bovendien bleek tijdens de verkenning het onderdeel 'tijdreizen', zoals beschreven in de originele opzet, geen onderdeel meer uitmaakte van het DSO. Daarmee viel dat risico weg. Om die reden is besloten om de verkenning af te sluiten en dit onderwerp vooralsnog niet verder op te volgen met een nader onderzoek.

Position paper Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

Op 17 mei 2023 was de Inspectie aanwezig bij een rondetafelgesprek²² in de Tweede Kamer. Hiervoor stelde zij een position paper op waarin zij inging op de zorgen voor de komende jaren en wat de samenleving kan verwachten van de Inspectie. Volgens de Inspectie is het zaak om in alle hectiek rondom deelaspecten van de informatiehuishouding het grotere geheel in beeld te houden. Nu wordt er veel en ad hoc gekeken naar zaken die vooral politiek en bestuurlijk impact hebben, zoals de focus op middelen als berichtenapps en e-mails. Er is minder aandacht voor het robuust maken van de volledige informatiehuishouding en het kunnen afleggen van verantwoording. Ook signaleerde de Inspectie het risico van een te grote focus op de Haagse beleidskernen. Terwijl gebrekkig informatiebeheer bij de uitvoerende organisaties vaak meer directe gevolgen heeft voor burgers en bedrijven. Zij moeten ook over die informatie kunnen beschikken om na te gaan waarom bepaalde beslissingen voor of over hen zijn genomen.

Met haar toezicht blijft de Inspectie nu en in de toekomst aandacht vragen voor informatiebeheer bij de centrale overheid.

²² Position paper Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed ten behoeve van rondetafelgesprek vaste Kamercommissie Binnenlandse Zaken 17 mei 2023 | Brief | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/toezichtvelden/overheidsinformatie/publicaties/brief/2023/05/17/position-paper-inspectie-overheidsinformatie-en-erfgoed-ten-behoeve-van-rondetafelgesprek-17-mei-2023>

Foto: Inspecteurs in gesprek bij bezoek aan de Hoge Tiendwegmolen, een wipwatermolen, in Streefkerk.

2 Toezicht op de Erfgoedwet

Inleiding

De Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed houdt toezicht op een deel van het Nederlandse erfgoed en doet dat op basis van de Erfgoedwet, de sanctieregelingen Irak 2004 II en Sanctieregeling Syrië 2012 en inmiddels de Omgevingswet. De verplichtingen die de Erfgoedwet bevat dienen het behoud, het beheer en de toegankelijkheid van het cultureel erfgoed. Cultureel erfgoed is de bron van het verhaal over Nederland, het vertelt het verhaal van wie wij zijn, onze waarden, overtuigingen, kennis en tradities. Het is het referentiekader voor onze maatschappij. Met haar toezicht wil de Inspectie het erfgoed beschikbaar houden voor iedereen. Nu en in de toekomst.

Dit doet de Inspectie door het tegengaan van illegale handel in (nationale en internationale) cultuurgoederen en door haar toezicht op het archeologiebestel. Verder controleert de Inspectie of professionele organisaties voor monumentenbehoud hun werk goed doen en houdt zij toezicht op de werking van het monumentenstelsel en het beheer van de rijkscollectie.

Het bevorderen van naleving van de wettelijke regels staat centraal, maar altijd met het doel om het erfgoed te behouden voor toekomstige generaties. Dit vraagt lenigheid in aanpak om effectief te zijn. De Inspectie heeft in 2023 veel ondernomen op het gebied van erfgoed en haar geplande activiteiten van het werkprogramma 2023-2024 gerealiseerd.

Archeologie

Zo heeft de Inspectie op het terrein van archeologie onderzoek gedaan naar magneetvissen. Daarnaast lopen onderzoeken naar metaaldetectie bij archeologische monumenten, het melden van vondsten en naar selectie van vondsten bij opgravingen.

Monumenten

Bij het toezichtveld monumenten heeft de Inspectie alle professionele organisaties voor monumentenbehoud bezocht voor een onderzoek naar borging van de kwaliteit van werkzaamheden.

Rijkscollectie

Over het beheer van de rijkscollectie heeft de Inspectie een rapport gepubliceerd over het beheer door ministeries en Colleges van Staat.

Ter voorbereiding op de start van inspecties op het beheer door museale instellingen in 2024, zijn de toetsingskaders geactualiseerd voor het toezicht op de naleving van de wettelijke beheernormen. Ook is de Inspectie betrokken bij de opvolging van de aanbevelingen uit het adviesrapport 'Onvervangbaar en Onmisbaar', als het gaat om een nationaal vergunningensysteem. Het Mondriaan Fonds heeft de Inspectie verzocht om een preadvies te geven bij aanvragen voor behoudssubsidie van wettelijk beschermde cultuurgoederen.

Cultuurgoederen

Op het terrein van in- en uitvoer van cultuurgoederen is sprake van veel ongepland werk. Het toezicht wordt immers uitgeoefend op basis van vergunningaanvragen en signalen en meldingen. Zo zijn in 2023 illegaal uitgevoerde Oekraïense archeologische voorwerpen door de Douane onderschept. Verder heeft de Inspectie met het ministerie van Buitenlandse Zaken gesproken over de modernisering van de Sanctiewet 1977. Uitwisseling van informatie tussen handhavende instellingen en betere handhavingsmogelijkheden zijn hierbij belangrijke onderwerpen van gesprek.

Foto: Schilderij uit de collectie in het Catshuis.

De Inspectie zette ook in op preventie door het belang van herkomstonderzoek en de nodige zorgvuldigheid rond aan- en verkoop van cultuurgoederen onder de aandacht te brengen. Onderzoek naar de geschiedenis van een voorwerp en voormalige juridische eigenaren, en daarmee ook naar authenticiteit, draagt bij aan de bestrijding van illegale handel. De Inspectie stelde het onderwerp onder meer aan de orde in het jaarlijkse overleg van het ministerie van OCW met koepelorganisaties van de kunsthandel, en tijdens de kunstbeurzen TEFAF (The European Fine Art Fair, Maastricht) en PAN Amsterdam. Daarnaast leverde de Inspectie een bijdrage aan de ontwikkeling en uitvoering van internationale regelingen in UNESCO- en EU-verband.

Samenwerken

Toezicht houden is ook investeren in partijen die de Inspectie helpen haar toezicht effectief uit te voeren. Zo heeft de Inspectie in 2023 met de Douane de werkwijze rond in- en uitvoer van cultuurgoederen afgestemd. Met de politie en het Openbaar Ministerie heeft zij gesproken over de strategische samenwerking. Voor archeologie zijn de afspraken in de samenwerking met de Kustwacht, Sea Ranger Service, Oceanmind en Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed tegen het licht gehouden.

Daarnaast is het aangaan van het gesprek met externe belanghebbenden een rode draad geweest van het toezicht van 2023. Dit deed de Inspectie met professionals in het erfgoedveld en de wetenschap. Met als doel: kennisuitwisseling, voorlichting, het binnenhalen van andere perspectieven en bijdragen aan het draagvlak voor het werk van de Inspectie. Ook leidden deze gesprekken tot de aanscherping van de risicoanalyses van de Inspectie. Dit op z'n beurt

maakt dat de Inspectie haar mensen en middelen effectiever in kan zetten en daarmee beter kan bijdragen aan het behoud van erfgoed.

Monitor

De Inspectie heeft, net als voor overheidsinformatie, in 2023 gewerkt aan de voorbereiding van de monitor 2023-2024 (zie hoofdstuk 1). In het eerste kwartaal van 2023 hebben verschillende instellingen vragenlijsten ontvangen om na te gaan hoe zij de Erfgoedwet toepassen.²³

Daarnaast is er veel werk gestoken in de voorbereiding op nieuwe regelgeving. Zo wordt, met de invoering van de Omgevingswet in januari 2024, de zorg (vergunningverlening) voor beschermde archeologische monumenten grotendeels naar de gemeenten overgeheveld. In samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed werkt de Inspectie aan een geïntegreerd toezicht- en handhavingsbeleid voor die onderdelen van de Omgevingswet waar de minister van OCW een taak behoudt.

Ook heeft de Inspectie zich voorbereid op de inwerkingtreding van het gewijzigde Besluit Erfgoedwet archeologie per 1 april 2024, waarvan de ontheffingsregeling voor sportduikers een belangrijk onderdeel is.

²³ Monitor Overheidsinformatie en Erfgoed | De Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/de-inspectie-overheidsinformatie-en-erfgoed/monitor-overheidsinformatie-en-erfgoed>

Foto: Archeologisch opgravingsvlak met sporen tijdens de documentatie.

2.1 Archeologie

Dagelijks vindt in Nederland archeologisch onderzoek plaats dat slechts één keer uitgevoerd kan worden: archeologische vondsten kunnen maar één keer opgegraven worden, en grondsporen maar één keer onderzocht, daarna zijn ze weg. Daarom moet dit zorgvuldig gebeuren en mag niet iedereen zomaar opgraven en archeologisch onderzoek doen. Het toezicht van de Inspectie richt zich op de naleving van regels rond opgravingen, vondsten en archeologische monumenten. Dit houdt onder meer in dat de Inspectie toezicht houdt op opgravingen door universiteiten, hogescholen, amateurverenigingen en buitenlandse bedrijven die incidenteel in Nederland graven, en op het opgravingsverbod. Maar ook op archeologische depots en op het stelsel van certificering van archeologische opgravingen wordt toezicht gehouden. Dit hoofdstuk gaat verder in op het aantal onaangekondigde inspecties, de (afgeronde) onderzoeken en overige activiteiten.

2.1.1 Onderzoeken

14

Reality
checks

Met onaangekondigde bezoeken aan opgravingen zijn er 14 “reality checks” uitgevoerd op de werking van het certificeringstelsel archeologie.

Toelichting op de onderzoeken

Magneetvissen

Magneetvissen heeft als hobby aan populariteit gewonnen, maar is niet zonder risico's. Steeds meer gemeenten stellen een lokaal verbod in, grotendeels uit bezorgdheid over het opvissen van onontpofte explosieven. Bij magneetvissen kunnen ook voorwerpen van archeologische waarde worden opgevist en daarmee wordt het opgravingsverbod onder water overtreden. Dit risico is echter bij weinig instanties en hobbyisten bekend. Dit blijkt uit een inventariserend onderzoek dat de Inspectie heeft afgerond, waarvan de belangrijkste conclusies in 2024 gepubliceerd worden.

Bij magneetvissen kunnen ook voorwerpen van archeologische waarde worden opgevist en daarmee wordt het opgravingsverbod onder water overtreden.

Selectie van vondsten in het opgravingsproces

Hoewel de Erfgoedwet voorschrijft dat alle vondsten uit archeologisch onderzoek behouden moeten worden en opgeslagen dienen te worden in een depot, worden in de praktijk op diverse momenten in het archeologische werkproces vondsten geselecteerd

Foto: Ingekrast bodemspoor met spoornummer.

die niet nader onderzocht en/of behouden worden. Om zicht te krijgen op de praktijk van het selecteren van vondsten, heeft de Inspectie aan de tweejaarlijkse monitor voor archeologische bedrijven en depots een aantal themavragen toegevoegd over het selectieproces. Deze editie is in maart 2024 verstuurd.

Daarnaast was het selectieproces van vondsten tijdens archeologisch veldwerk aandachtspunt bij de door de Inspectie uitgevoerde 14 “reality checks”. Dit zijn onaangekondigde bezoeken aan lopende opgravingswerkzaamheden door gecertificeerde bedrijven. De eerste indruk is dat selectie van vondstmateriaal bij bijna elk veldonderzoek wel gebeurt, maar er is geen vast beleid voor, niet bij de archeologische bedrijven, noch per archeoregio of bij de depots²⁴. Meestal beslist de veldwerkleiding over de selectie op basis van hun eigen kennis en expertise. Het programma van eisen (PvE) speelt geregeld een rol, omdat daarin bepalingen zijn opgenomen voor te selecteren materiaal in het veld. Niet alle veldmedewerkers houden zich hier echter aan, uit overtuiging dat selecteren in het veld ongewenst is.

De Inspectie ziet verder dat de vondsten die niet worden meegenomen uit het veld voor nader onderzoek, over het algemeen niet worden geregistreerd. Het valt op dat het vaak gaat om voorwerpen uit de periode na de Tweede Wereldoorlog, stort- en bouwvoorvondsten, of materiaal waar grote aantallen van aanwezig zijn, zoals baksteen- en dakpanresten en spijkers. Deze vondsten lijken minder belangrijk te zijn, maar kunnen toch cultuurhistorische waarden hebben.

2.1.2 Overige activiteiten

Opsporing van overtredingen

De Inspectie beschikt over enkele buitengewoon opsporingsambtenaren, die in bijzondere gevallen strafrechtelijk onderzoek doen. In 2023 rondde de Inspectie een opsporingsonderzoek af naar een illegale opgraving met behulp van een metaaldetector. Bij het zoeken naar resten uit de Tweede Wereldoorlog was er een bijzonder wagengraf uit de IJzertijd gevonden. Hierbij werd dieper gegraven dan de toegestane 30 cm. Het Openbaar Ministerie legde de dader een strafbeschikking op.²⁵ Daarnaast ondersteunde de Inspectie het Openbaar Ministerie bij een onderzoek naar de herkomst van een bronzen kanon.

²⁴ Uitzondering hierop zijn depots die standaard een bepaalde vondstcategorie weigeren. In hoeverre hieraan beleid ten grondslag ligt is een vraag die in de monitor gesteld wordt.

²⁵ Openbaar Ministerie bestraft illegale opgraving van een bijzonder graf uit de IJzertijd | Nieuwsbericht | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/actueel/nieuws/2023/06/06/om-bestaft-illegale-opgraving>

Foto: Kasteel op landgoed de Wiersse in Vorden.

2.2 Monumenten

Monumenten zijn historische gebouwen of door mensen aangelegde groene structuren, zoals parken. Objecten met cultuurhistorische waarde voor de gemeenschap. Het toezicht van de Inspectie richt zich op het monumentenstelsel, waaronder professionele organisaties voor monumentenbehoud.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het aantal uitgevoerde inspecties, (afgeronde) onderzoeken en overige activiteiten.

2.2.1 Onderzoeken

23 **Reguliere inspecties**

Er zijn 23 reguliere inspecties uitgevoerd bij professionele organisaties voor monumentenbehoud.

Toelichting op de onderzoeken

Actueel beleids- of visiedocument professionele organisaties voor monumentenbehoud

Professionele organisaties voor monumentenbehoud,²⁶ aangewezen door de bewindspersoon van OCW, moeten blijven voldoen aan de criteria in de Subsidieregeling instandhouding monumenten (Sim). Eén van de criteria is dat de organisatie moet beschikken over een actueel beleids- of visiedocument waarin de kwaliteit van de werkzaamheden bij cultureel erfgoed is geborgd. De Inspectie bezocht in totaal 29 aangewezen organisatie, in 2022 werden er 6 bezocht en in 2023 zijn de overige 23 organisaties bezocht. De bezoeken leiden tot een verzamelrapport dat in 2024 verschijnt. Iedere organisatie ontving een brief met afspraken en aanbevelingen.

2.2.2 Overige activiteiten en ontwikkelingen

Strafrechtelijke handhaving met betrekking tot rijksmonumenten

Een overtreding van regels voor de bescherming van monumenten kan een strafbaar feit zijn. Een gemeente kan overwegen om hiervan aangifte te doen. Meerdere gemeenten benaderden de Inspectie in 2023 voor informatie over hoe te handelen bij overtredingen met betrekking tot rijksmonumenten.²⁷ Het gaat in totaal om 13 lopende zaken, waarbij sprake is van mogelijke verwaarlozing, leegstand of handelen zonder of in strijd met een

²⁶ Professioneel Monumentenbehoud | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/onderwerpen/professionele-organisaties-voor-monumentenbehoud>

²⁷ Monument en overtreding. Handreiking voor gemeenten bij strafrechtelijke handhaving | Publicatie | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/publicatie/2022/03/31/monument-en-overtreding>

Foto: Luchtfoto Kasteel Twickel in Ambt Delden | Fotograaf Andrev65

vergunning. De Inspectie onderhoudt contact met de Politie en het Openbaar Ministerie met als doel de voortgang van de procedures te bevorderen. Daarnaast gaf zij les op de Erfgoedacademie en de Politieacademie over het onderwerp strafrecht en handhaving bij monumenten.

De Inspectie signaleerde een toenemend tekort aan capaciteit en kennis bij gemeenten, verschillen in de naleving van de instandhoudingsplicht en gebrekkig toezicht door provincies.

Werking van het monumentenstelsel

In 2023 publiceerde de Inspectie *Monitor monumenten en archeologie 2021-2022, benchmark gemeenten*.²⁸ Daarin signaleerde de Inspectie onder meer een toenemend tekort aan capaciteit en kennis bij gemeenten, verschillen in de naleving van de instandhoudingsplicht en gebrekkig toezicht door provincies. Deze onderwerpen zijn meegenomen door de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in de beleidsreactie op de beleidsdoorlichting Erfgoed.²⁹

²⁸ Monitor monumenten en archeologie 2021-2022 benchmark gemeenten gepubliceerd | Nieuwsbericht | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/actueel/nieuws/2023/04/25/monitor-archeologie-monumenten-2021-2022-benchmark-gemeenten>

²⁹ Kamerbrief met beleidsreactie op beleidsdoorlichting Erfgoed | Kamerstuk | Rijksoverheid | <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/06/12/kamerbrief-beleidsreactie-op-beleidsdoorlichting-erfgoed>

Foto: Joodse bibliotheek, Ets Haim, in Amsterdam.

2.3 Rijkscollectie

De Staat der Nederlanden is verantwoordelijk voor een omvangrijke collectie erfgoed en kunstvoorwerpen (kunstcollecties, natuurkundige collecties en andere) die wordt aangeduid als de rijkscollectie. De rijkscollectie is in de loop van vele jaren met zorg opgebouwd en bevat vele waardevolle cultuurgoederen. De Inspectie houdt toezicht op het beheer van de rijkscollectie. Ook houdt de Inspectie toezicht op de verblijfplaats van de nationaal beschermde cultuurgoederen. Dit hoofdstuk gaat in op verrichte onderzoeken, inspecties en enkele overige activiteiten.

2.3.1 Onderzoeken

Er zijn 36 controles uitgevoerd op de geregistreerde verblijfplaats van wettelijk beschermde cultuurgoederen en verzamelingen.

Toelichting op de onderzoeken

Nationaal beschermde cultuurgoederen

In het register van beschermde cultuurgoederen en verzamelingen zijn voorwerpen of verzamelingen opgenomen die van een bijzondere cultuurhistorische of wetenschappelijke waarde zijn.³⁰ De Inspectie houdt hier toezicht op en streeft er naar om alle voorwerpen en verzamelingen eens in de vier jaar te controleren. Er zijn 36 controles uitgevoerd op de geregistreerde verblijfplaats in Nederland. Hierbij ging het om inspectiebezoeken aan kerken, particulieren en stichtingen, maar ook aan musea waar de wettelijk beschermde voorwerpen in bruikleen gegeven zijn. Deze controles en de voorlichting die aan de eigenaren en beheerders wordt gegeven, moeten het risico tegengaan dat beschermde cultuurgoederen voor het Nederlandse erfgoed verloren gaan. Daarbij wijst de Inspectie eigenaren en beheerders op evidente tekortkomingen in de bewaaromstandigheden van de beschermde cultuurgoederen.

De rijkscollectie in de rijkskantoren van ministeries wordt professioneler beheerd nu het beheer is gecentraliseerd.

Beheer rijkscollectie door ministeries en colleges van Staat

De rijkscollectie in de rijkskantoren van ministeries wordt professioneler beheerd nu het beheer is gecentraliseerd bij vier facilitair concern-dienstverlenende organisaties van de

³⁰ Beschermde cultuurgoederen | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed | <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/beschermde-cultuurgoederen>

Foto: Inspectie van de Rijkscollectie in het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen.

Rijksoverheid, constateerde de Inspectie in 2023 in haar rapport *Beheer rijkscollectie door ministeries en colleges van staat*.³¹ Ook het beheer door enkele ministeries, die hiervoor zelf verantwoordelijk zijn, en door de colleges van Staat is in het algemeen op orde. Het ministerie van Defensie schiet echter wel tekort bij het beheer van de rijkscollectie. Hierdoor zijn risico's ontstaan en zijn objecten vermist geraakt. De Inspectie heeft er bij het ministerie dan ook op aangedrongen organisatorische maatregelen te treffen om het beheer te verbeteren. Inmiddels zijn maatregelen genomen om het beheer te verbeteren en risico's voor de rijkscollectie op enkele locaties weg te nemen.

Een andere belangrijke constatering uit het rapport is dat er geen zicht is op welke delen van collecties in eigen bezit van ministeries en colleges van Staat tot de rijkscollecties behoren. Hierdoor is het onduidelijk of de Erfgoedwet op (delen van) deze collecties van toepassing is. Het vaststellen van de culturele waarde van deze collecties vindt niet plaats. Hierdoor ontbreekt een volledig inzicht van de in de rijkskantoren aanwezige rijkscollectie. Ook kan dit gevolgen hebben voor de kwaliteit van het beheer van deze collecties.

2.3.2 Overige activiteiten en ontwikkelingen

Afspraken achterstanden in beheer van collectie

Het registreren van de rijkscollectie is een essentiële taak voor de musea. Met museale beheerders van rijkscollectie met grotere en daardoor meer risicovolle achterstanden in het beheer maakt de Inspectie specifieke afspraken.

Zo heeft de Inspectie in 2023 met het Nederlands Foto Museum afspraken gemaakt over het wegnemen van achterstanden in het beheer van de collectie en de monitoring van de voortgang daarvan. Het museum ontvangt vanaf 2021 extra subsidie van het ministerie van OCW voor het beheer van de collectie. Ook met Naturalis Biodiversity wordt een vergelijkbaar traject opgestart.

³¹ Rapport Beheer rijkscollectie door ministeries en colleges van Staat | Rapport | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/toezichtvelden/collecties/publicaties/rapport/2023/06/14/rapport-beheer-rijkscollectie-door-ministeries-en-colleges-van-staat>

Foto: Peruaanse lijkwade bestaande uit fragmenten van textiel en touw.

2.4 Cultuurogoederen

De Inspectie houdt toezicht op de naleving van regels rond de in- en uitvoer van wettelijk beschermd erfgoed. Het gaat daarbij niet alleen om beschermd erfgoed uit Nederland, maar ook uit de lidstaten van de Europese Unie, de landen die partij zijn bij de UNESCO-verdragen 1954 en 1970 en Irak en Syrië.

Dit hoofdstuk gaat in op de onderzoeken die naar aanleiding van verschillende meldingen zijn gedaan en overige activiteiten. Ook het verlenen van uitvoervergunningen komt aan de orde.

2.4.1 Onderzoeken

De Inspectie heeft 39 signalen ontvangen over mogelijk onrechtmatig in- of uitgevoerde cultuurogoederen.

Toelichting op de onderzoeken

Meldingen over in- en uitvoer

De Inspectie behandelde in 2023 zo'n 39 signalen over mogelijk onrechtmatig in- of uitgevoerde cultuurogoederen. De signalen hadden betrekking op allerlei verschillende soorten cultuurogoederen zoals archeologische keramiek, munten, etnografische maskers, moderne kunst, manuscripten, kerkelijke interieurdelen en archeologische beeldjes. De voorwerpen waren afkomstig uit verschillende werelddelen, van Europa en Amerika tot Azië en Afrika.

Het overgrote deel van de meldingen kwam van de Douane, waarmee de Inspectie nauw samenwerkt. Twee maal bleek dat cultuurogoederen zonder vergunning werden uitgevoerd. In één geval gaf de Inspectie een waarschuwing af en zijn betrokkenen geweest op de vergunningplicht³². In het andere geval is proces-verbaal opgemaakt, omdat het de tweede keer was dat betrokkenen een cultuurogoed uitvoerden zonder vergunning. Dit onderzoek loopt nog.

Voorlichting aan ambassades

Er komen regelmatig verzoeken van ambassades over voorwerpen uit het betreffende land die in Nederland te koop worden aangeboden. Omdat niet altijd duidelijk is waar een verzoek tot teruggave aan moet voldoen, belege de Inspectie verschillende

³² Uitvoer van cultuurogoederen | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/onderwerpen/uitvoer-van-cultuurogoederen>

bijeenkomsten met ambassades, zoals met Peru en Mexico. Dit om uitleg te geven over de vereisten van een teruggaveverzoek in de Nederlandse regelgeving. Daarnaast gaf de Inspectie verschillende presentaties voor delegaties uit Indonesië, China, Egypte en Oekraïne. Deze stonden onder meer in het teken van uitwisseling over cultuurbeleid en bescherming van cultuurgoederen.

Teruggave aan Peru

Op 15 september 2023 gaf de Inspectie aan Peru een lijkwade terug die onrechtmatig uit Peru was meegenomen.³³ De lijkwade werd eerder anoniem ingeleverd in de zogenoemde CITES-inleverbak³⁴ bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Bij het voorwerp was een briefje gevoegd waarin spijt werd betuigd over het onrechtmatig meenemen van het voorwerp.

Erfgoed uit Oekraïne

Sinds de oorlog in Oekraïne is er extra aandacht voor illegale handel in cultuurgoederen met een Oekraïense herkomst. Een zending van acht voorwerpen is na onderzoek door experts van het museum van Oudheden en het Nationaal Historisch Museum in Oekraïne in bewaring genomen. In 2024 zijn de voorwerpen overhandigd aan de Oekraïense autoriteiten.³⁵

Een zending van acht voorwerpen is na onderzoek door experts van het museum van Oudheden en het Nationaal Historisch Museum in Oekraïne in bewaring genomen.

Sanctietoezicht: Irak en Syrië

Vanwege de sanctiemaatregelen tegen Irak en Syrië is de handel in Iraaks en Syrisch erfgoed grotendeels verboden. De Inspectie deed in 2023 onderzoek naar een afgodsbeeldje uit Syrië dat in Nederland op een kunstbeurs werd aangetroffen. Het onderzoek maakte aannemelijk dat het beeldje al voor 15 maart 2011 uit Syrië was uitgevoerd. Om die reden bleef de Sanctieregeling Syrië buiten verdere toepassing. Het in beslag genomen beeldje leidt tot teruggave aan de eigenaar. Drie kleitabletten uit Irak zijn in beslag genomen voor verder onderzoek. Dit onderzoek loopt nog.

2.4.2 Vergunningen voor cultuurgoederen

Cultuurgoederen, voorwerpen met een bijzondere historische of culturele waarde, mogen veelal alleen met een vergunning uit de Europese Unie worden uitgevoerd. Of een vergunning nodig is, hangt vooral af van de waarde en de ouderdom van het goed.

³³ Cultureel erfgoed (lijkwade) terug naar Peru | Nieuwsbericht | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/actueel/nieuws/2023/09/15/cultureel-erfgoed-terug-naar-peru>

³⁴ Dit is CITES | [rvo.nl](https://www.rvo.nl) | <https://www.rvo.nl/onderwerpen/cites/dit-cites#vrijwillige-en-anonieme-inleverbak>

³⁵ Teruggave acht archeologische voorwerpen aan Oekraïne | Nieuwsbericht | Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed | <https://www.inspectie-oe.nl/actueel/nieuws/2024/03/20/teruggave-acht-archeologische-voorwerpen-aan-oekraïne>

Uitvoervergunningen

In samenwerking met de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer (CDIU) verstrekte de Inspectie in totaal 596 vergunningen voor de uitvoer van cultuurgooderen.

Soort vergunning 2023	Aantal
Doorlopende vergunningen ³⁶ voor herhaaldelijk gebruik gedurende vijf jaar, ten behoeve van muziekinstrumenten van wereldwijd optredende musici	146
Standaardvergunningen voor eenmalig gebruik	450
<i>De standaardvergunningen werden afgegeven aan:</i>	
• professionele kunst- en antiekhandelaren en veilinghuizen	251
• musea en andere erfgoedinstellingen voor tijdelijke (tentoonstellings) doeleinden	70
• overige organisaties en particulieren	129
<i>Handelaars en veilinghuizen vroegen het vaakst een vergunning aan voor:</i>	
• Oudheidkundige voorwerpen	94
• Boeken en manuscripten	61
<i>Musea vroegen het vaakst een vergunning aan voor:</i>	
• Schilderijen	36
• Tekeningen	10
<i>De meest voorkomende bestemmingen waren:</i>	
• Verenigde Staten	163
• Verenigd Koninkrijk	137
• Zwitserland	79

Tabel aantal afgegeven vergunningen in 2023.

Adviezen over bescherming

Een aanvraag voor nadere beoordeling werd 82 maal door de Inspectie voorgelegd aan de 'Commissie Onvervangbaar en Onmisbaar'. De voorgelegde aanvragen betroffen vooral werken van Nederlandse makers, van schilderijen van Hendrick Avercamp tot prenten van M.C. Escher. In alle gevallen oordeelde de commissie dat geen nader onderzoek naar de beschermwaardigheid nodig was.

³⁶ Met de doorlopende vergunning is de Specifieke Open Vergunning (SOV) bedoeld. Met deze vergunning kan een cultuurobject herhaaldelijk worden in- en uitgevoerd, gedurende 5 jaar. Een standaardvergunning is daarentegen slechts geldig voor eenmalig gebruik.

Foto: Een deel van de Hoftoren in Den Haag.

3 De organisatie

Dit hoofdstuk biedt cijfers en feiten over de personele samenstelling en de begroting van de Inspectie. Daarnaast is er informatie opgenomen over de monitor en het aantal burgervragen.

3.1 Personeel

Het aantal medewerkers bij de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed is gestegen van 37 (2022) naar 46 (2023). Het totaal aantal fte's is 43,6 fte.

Het afgelopen jaar is er actief geworven voor diverse functies, waaronder inspecteurs overheidsinformatie en de organisatie groeit verder. In de tabel is het aantal medewerkers vergeleken met 2022.

Medewerkers	2022	2023
Overheidsinformatie	13	17
Erfgoed	13	18
Staf/ondersteuning	11	11
Totaal	37	46

Tabel aantal medewerkers Inspectie 2022 en 2023.

3.2 Budget

Vanaf 2021 is er extra budget beschikbaar gesteld om het toezicht te versterken.

De uitbreiding in de capaciteit vindt geleidelijk plaats over enkele jaren. Dit is zichtbaar in de groeiende bezetting. Voor 2023 was een budget beschikbaar van 5,9 miljoen euro. In de tabel is de realisatie gespecificeerd en vergeleken met 2022.

APK (x1.000)	2022	2023
Realisatie	4.121	4.805
Salariskosten	3.623	4.900
Externe inhuur/uitbesteding	206	105
Overige kosten	292	1.079
Totaal budget	4.536	5.980

Tabel overzicht budget Inspectie 2022 en 2023.

3.3 Monitor

De Inspectie monitort de ontwikkelingen in het stelsel. Tweejaarlijks worden alle organisatie benaderd voor het invullen van de monitor. Daarnaast benaderen burgers, bedrijven en journalisten de Inspectie regelmatig met vragen. Op deze manier houdt de Inspectie zicht op actuele vraagstukken.

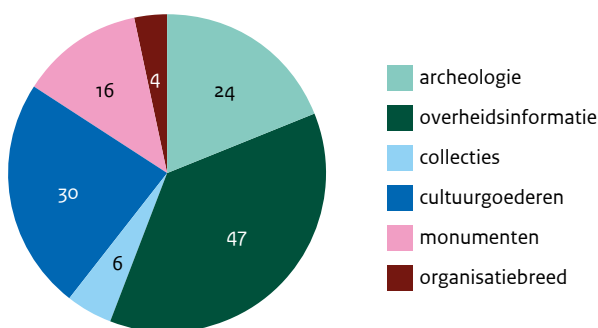
3.3.1 Monitor 2023-2024

Hoe wordt de Archiefwet toegepast en vindt de emailarchivering plaats bij de Rijksoverheid? Hoe gaan de musea om met de kans op cybercriminaliteit? Wat is de staat van het onderhoud en wordt er gewerkt conform de uitvoeringsrichtlijnen bij rijksmonumenten? Hoeveel ambtenaren zetten zich in bij gemeenten voor erfgoed, hoe ver is men met de Omgevingsvisie en is er aandacht voor Faro?

Deze en vele andere vragen worden meegenomen in de zes verschillende monitors 2023-2024 die zijn ontwikkeld. Hiermee vormt de Inspectie zich een actueel beeld van de laatste ontwikkelingen en mogelijke risico's op haar toezichtvelden. De Inspectie heeft bij de totstandkoming van de vragenlijsten diverse partijen betrokken zoals het ministerie van OCW, de provincies en gemeenten. De vragenlijsten worden vervolgens in het eerste kwartaal van 2024 uitgestuurd.

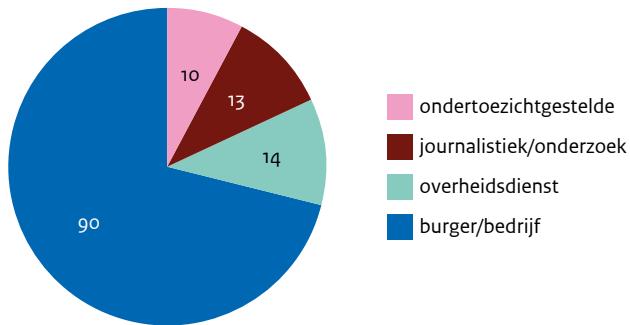
3.4 Burgervragen

Burgervragen zijn belangrijk voor het werk van de Inspectie. Een van de meest beeldbepalende onderzoeken van 2023, het onderzoek naar de vernietiging van adoptiedossiers, kwam voort uit drie burgervragen.

Grafiek aantal burgervragen per toezichtsveld archeologie, overheidsinformatie, collecties, cultuurgoederen, monumenten en organisatiebreed in 2023.

De Inspectie heeft in totaal 127 burgervragen beantwoord in 2023. De vragen gingen respectievelijk over cultuurgooierden (30), overheidsinformatie (47), archeologie (24), monumenten (16), collecties (6) en organisatiebreed (4).

Grafiek vraagstellers per categorie ondertoezichtgestelde, journalistiek/onderzoek, overheidsdienst en burger/bedrijf in 2023.

De meeste vragen waren afkomstig van burgers of bedrijven, in totaal 90 stuks. De rapporten naar adoptiedossiers maar ook andere vraagstukken leverde 13 vragen op van journalisten.³⁷ Andere vragen waren afkomstig van overheidsorganisaties (14) en ondertoezichtgestelde organisaties (10).

³⁷ Vernietiging adoptiedossiers was niet volgens de wet: 'Onzorgvuldig beheer' | NOS | <https://nos.nl/artikel/2484405-vernietiging-adoptiedossiers-was-niet-volgens-de-wet-onzorgvuldig-beheer>

Foto: Historische boeken in een archief.

Bijlage publicaties

In deze bijlage een overzicht van gepubliceerde brieven, rapporten en overige publicaties in 2023.

Brieven

Publicatiedatum	Titel en URL	Toezichtveld
16-03-2023	Brief aan ministerie van Defensie over de staat van de digitale missie-archieven. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/brief/2023/03/16/brief-aan-ministerie-van-defensie-over-de-staat-van-de-digitale-missie-archieven	Overheidsinformatie
23-03-2023	Brief inspectie beheer collectie Nationaal Glasmuseum. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/brief/2023/03/23/brief-inspectie-beheer-collectie-nationaal-glasmuseum	Collecties
17-05-2023	Position paper Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed ten behoeve van rondetafelgesprek vaste Kamercommissie Binnenlandse Zaken. https://www.inspectie-oe.nl/actueel/nieuws/2023/05/17/position-paper-inspectie-overheidsinformatie-en-erfgoed-rondetafelgesprek-17-mei-2023	Overheidsinformatie
27-07-2023	Brief opvolging aanbevelingen De archivering van chatberichten bij het ministerie van Algemene Zaken naar aanleiding van het rapport Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/brief/2023/07/27/brief-opvolging-aanbevelingen-de-archivering-van-chatberichtenbij-het-ministerie-van-algemene-zaken	Overheidsinformatie
18-09-2023	Brief vragen ACOI Informatiehuishouding preadvies meerjarenplannen open overheid. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/brief/2023/09/18/brief-vragen-acoi-informatiehuishouding-preadvies-meerjarenplannen-open-overheid	Overheidsinformatie
30-11-2023	Brief bevindingen opvolging aanbevelingen rapport De archivering van chatberichten bij het ministerie van Algemene Zaken. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/brief/2023/11/30/brief-bevindingen-opvolging-aanbevelingen-rapport-de-archivering-van-chatberichten-bij-het-ministerie-van-algemene-zaken-november-2023	Overheidsinformatie
06-12-2023	Brief afdeling melding vermist en of vernietigd archief ministerie van VWS brief Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/brief/2023/12/06/brief-afdoening-melding-van-vernietigd-archief-bij-het-ministerie-van-vws	Overheidsinformatie

Rapporten

Publicatiedatum	Titel en URL	Toezichtveld
02-03-2023	Rapport ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid De stand van de informatiehuishouding in 2022. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/rapport/2023/02/21/ministerie-van-sociale-zaken-en-werkgelegenheid	Overheidsinformatie
14-06-2023	Rapport Beheer rijkscollectie door ministeries en colleges van Staat. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/rapport/2023/06/14/rapport-beheer-rijkscollectie-door-ministeries-en-colleges-van-staat	Collecties
27-07-2023	Rapport en publiekssamenvatting Vernietiging van adoptiedossiers. Centrale Autoriteit Internationale Kinderaangelegenheden, voorheen Directie Kinderbescherming. Rapport over de naleving van de Archiefwet bij het ministerie van Justitie en Veiligheid. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/rapport/2023/07/27/vernietiging-van-adoptiedossiers-bij-het-ministerie-van-justitie-en-veiligheid	Overheidsinformatie
26-10-2023	Rapport over de informatiehuishouding van het Loodswezen. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/rapport/2023/10/26/rapport-over-de-informatiehuishouding-van-het-loodswezen	Overheidsinformatie

Overige publicaties

Publicatiedatum	Titel en URL	Toezichtveld
27-01-2023	Werkprogramma 2023-2024. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/publicatie/2023/01/27/werkprogramma-2023-2024	Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed
12-04-2023	Samenwerking CIO Rijk en Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/publicatie/2023/04/12/samenwerking-cio-rijk-en-inspectie	Overheidsinformatie
19-04-2023	Brochure: Informatieblad archiefbeheer bij scholen. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/brochure/2019/10/16/informatieblad-archiefbeheer-scholen	Overheidsinformatie
20-04-2024	Informatieblad: Mijn diploma kwijt, wat nu? https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/brochure/2013/01/16/mijn-diploma-kwijt-wat-nu	Overheidsinformatie
25-04-2023	Monitor monumenten en archeologie 2021 2022 benchmark gemeenten. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/publicatie/2023/04/25/monitor-archeologie-en-monumenten-2021-2022-benchmark-gemeenten	Monumenten
08-05-2023	Verslag over het toezicht 2021-2022. https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/jaarverslag/2023/05/08/verslag-over-het-toezicht-2021-2022	Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed |
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Postbus 16478 | 2500 BL Den Haag
info@inspectie-oe.nl | <https://www.inspectie-oe.nl>

mei 2024